

ÇİN'İN YENİ KÜRESEL EKONOMİK HAMLESİ: MODERN İPEK YOLU PROJESİ

Giriş

Çin Halk Cumhuriyeti son yıllarda gerçekleştirdiği hızlı ekonomik büyümeyi, dış politikasının etkili bir aracı hâline getirerek küresel politikada daha fazla söz sahibi olmak istemektedir. Bu bağlamda yirmi birinci yüzyılın en büyük projeleri arasında yer alan Modern İpek Yolu Projesi, Çin'in girişimleriyle hayata geçirilmeye çalışılmaktadır. 1949'da gerçekleşen Çin komünist devrimiyle ticaret dâhil birçok alanda dünyaya kapanan yeni rejim, ülke sınırlarını katı bir uygulama ile sıkı bir şekilde elinde tutmuş; 40 yıl boyunca çok taraflı ticaret sisteminin dışında kalmıştır. 1986 yılında Tarifeler ve Ticaret Genel Anlaşması'nın (GATT) sekreteryasına başvuruda bulunmuş, 2001 yılında ise Dünya Ticaret Örgütüne (WTO) 143. üye olarak katılmıştır.¹

Dünya ticaretinin en hızlı büyüyen ekonomisine sahip olan Çin, nüfusu ve potansiyeli ile küresel güçleri tedirgin etmiş ve Çin'in dünya ekonomisine entegrasyonu, 2008 Ocak ayına kadar kotalar ile sağlanmaya çalışılmıştır. 2008'de kotaların tamamen kalkmasıyla birlikte dünya ekonomisinin her sektöründe Çin rüzgârı kendini göstermiştir. Nitekim Çin'in, Pekin'den Londra'ya uzanan Modern İpek Yoluyla yeni bir açılım yapmaya ve aktör olmaya çalıştığı görülmektedir.

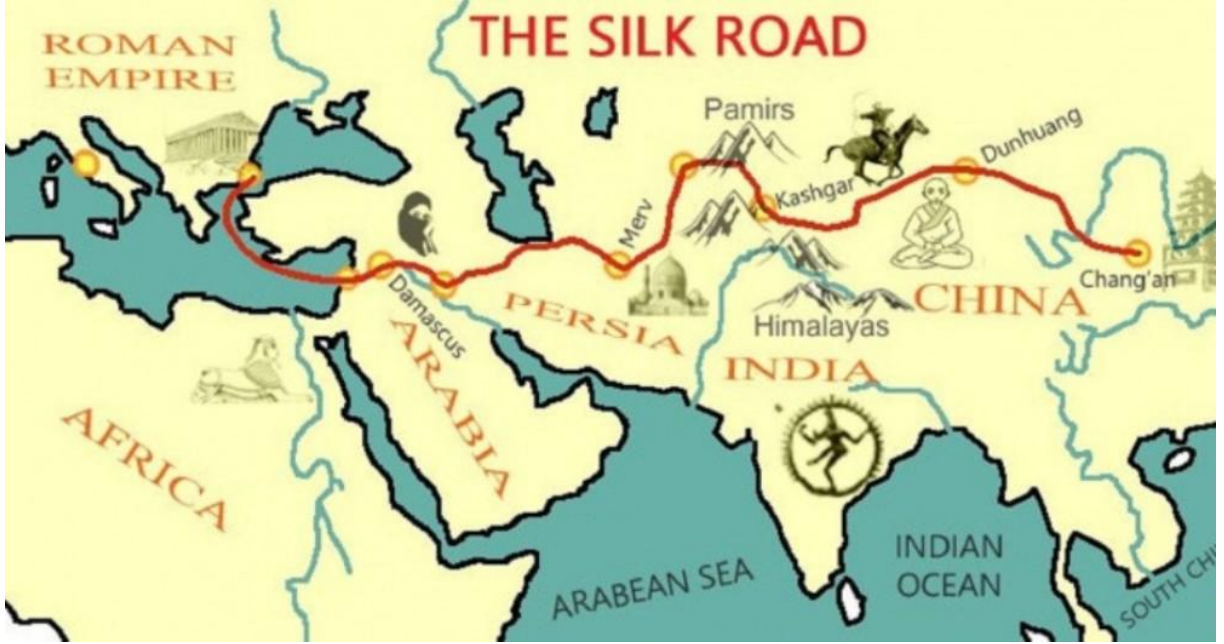
Tarihi İpek Yolu

İpek Yolu tarihte genellikle Afro-Avrasya'daki uygarlıkların kaynaşma güzergâhı, klasik çağlardan beri gelen bir ticaret sistemi olarak ele alınmıştır. İpek Yolu, isminden de anlaşılacağı üzere adını ipekten almıştır. Tarih boyunca "trans civilizational" (medeniyetler arası etkileşim) etkisiyle Doğu ile Batı arasında medeniyet alışverişine sebep olmuştur.² Sadece ticaret malları için kullanılmamış; ayrıca filozoflar, bilginler ve din adamlarının da kullandığı yol olarak kültürlerin coğrafyalar üzerinde dolaşımını sağlamıştır. İpek Yolu ana yol olarak Çin'den başlayıp Hindistan, Afganistan, İran ve günümüzdeki Suriye üzerinden Roma'ya kadar uzanmış, bu durum yeni bölgesel ticaret yollarının oluşumuna sebep olmuş;

¹ <http://www.dtik.org.tr/dc/editor/file/raporlar/tobb-cinraporu.pdf> Erişim Tarihi: 12.09.2017

² https://www.learner.org/courses/worldhistory/support/reading_9_3.pdf Erişim Tarihi: 12.09.2017

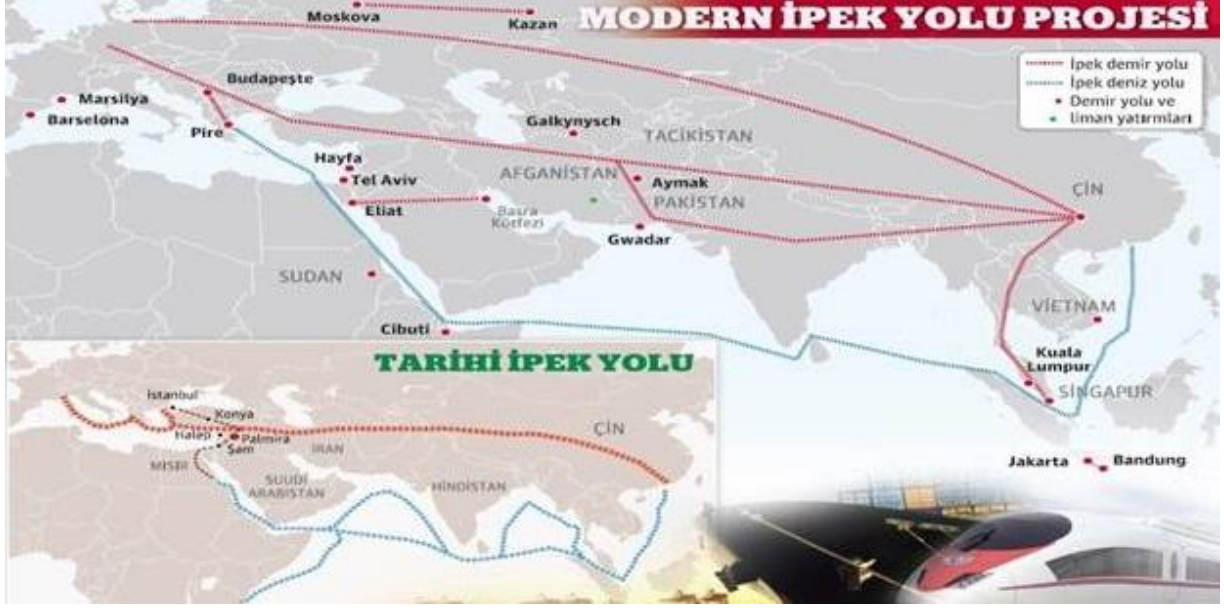
Hindistan'ın içlerine, İran'ın kıyı kesimlerine, Arabistan Çölüne, İstanbul'dan Avrupa'ya kadar uzanmıştır.

Ticaretteki kazancın, kültürlerin etkisi ve din yayılmacılığının imparatorlukların dikkatini çekmesiyle İpek Yolu tarih boyunca çekişmelerin, çatışmaların ve büyük savaşların merkezi olmuştur. Krallıkların el değiştirmesinden dolayı İpek Yolu'nda kimi zaman kısıtlamalar olmuş, kimi zaman da yol tamamen kapatılmış veya daha aktif olarak kullanılmıştır.

Modern İpek Yolu

Asya'dan Avrupa'ya ticareti geliştirmek için tarihteki adına atıfta bulunularak Modern İpek Yolu denilmiştir. İlk defa 7 Eylül 2013 tarihinde, Çin Devlet Başkanı Xi Jinping tarafından Kazakistan Nazarbayev Üniversitesinde dile getirilmiştir. "One Belt One Road (Bir Kuşak Bir Yol)" sloganıyla tanıtılan Modern İpek Yolu yüzyılın en büyük projesi olmaya aday bir projedir. Sadece ticaret üzerine düşünülmeyen proje, kapsamlı bir şekilde sosyal hayatı, siyasal iktidarları, yönetim biçimlerini şekillendirme potansiyeline sahiptir.

Kaynak: www.dunya.com

Modern İpek Yolu projesi 3 etaptan oluşmaktadır:

1. Ekonomik kalkınmayı geliştirecek alt yapı oluşturarak yeni ticaret imkânları geliştirmek
2. Çin ve güzergâh üzerindeki ülkelerle yeni ilişkiler geliştirmek
3. Asya'ya dikkat çekmek

Proje güzergâh olarak üç alternatif yoldan oluşmaktadır. Birincisi, Sibirya demiryolundan başlayıp Rusya, Belarus, Polonya'dan Avrupa'ya ulaşan Kuzey Yol. Bu koridorun avantajı, az sayıda ülkeden geçiyor olması ve sınır probleminin minimize edilmesidir. Öte yandan ülke sayısının azlığı ticari anlamda dezavantaj oluşturabilmektedir. İkincisi, Kazakistan'dan başlayıp Hazar Denizi'nden, Güney Kafkasya'dan geçerek Türkiye ve Avrupa'ya ulaşan Orta Yol. Bu koridorun dezavantajı Kafkas bölgelerinin çatışma potansiyeli taşıyor olmasıdır. Üçüncü güzergâh ise yine Kazakistan'dan başlayarak Türkmenistan'dan İran'a, oradan da Türkiye ve Avrupa'ya ulaşmaktadır. Bu yolun dezavantajı sınır sayısının fazla olması ve istikrarsız bölgelerden geçiyor olmasıdır.³ Bu yollar için fizibilite çalışması yapılmaktadır.

Çin bu proje için uzun vadede 3 trilyon dolarlık bir bütçe ayırmayı planlamaktadır. Yolun geçtiği ülkeler de hesaba katılacak olursa yine uzun vadede 4 trilyon dolar harcama yapılması tahmin edilmektedir. Proje kapsamında Pekin ve Moskova arasında döşenecek demiryolunun uzunluğunun 7000 kilometreyi bulması düşünülmekte, bu da iki büyük gücün

³ <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1877705817312791> Erişim Tarihi: 12.09.2017

demir yoluyla birbirine bağlanması anlamına gelmektedir. Bununla birlikte Rus enerji devi Gazprom'un Çin'e yapmayı planladığı 400 milyar dolarlık enerji yatırımı bulunmaktadır ki bu, Batının tedirginliğini arttırmaktadır. Çin'in resmi açıklamalarına göre Modern İpek Yolu, güzergâh üzerinde bulunan tüm ülkelerin kazançları gözetilecek şekilde tasarlanmaktadır. Temel ilkesi "kazan-kazan" şeklinde duyurulan projede ana tema ortak kalkınma ve ortak kazançtır. Bu, ekonomik işbirliğini dışa açık ve şeffaf, hoşgörüyeye dayalı, dengeli ve ortak kazanç temelinde oluşturulacaktır ve medeniyetler arasında karşılıklı öğrenmeyi içermektedir.⁴

Modern İpek Yolunun Güvenliği

Modern İpek Yolu Projesi jeopolitik ve jeostratejik bir yol haritası olduğundan sabotaj edilmesi muhtemel görünmektedir. ABD'nin Modern İpek Yolu projesinin dışında kalması ve küresel sisteme hegemonik bakış açısından dolayı Uzak Asya'da, Ortadoğu'da, Kafkaslar ve Doğu Avrupa'da projeyi sekteye uğratabilecek adımlar atması kaçınılmaz görünmektedir.

Proje açısından sorun teşkil edebilecek bölgeleri ele alacak olursak Çin'in sorunlu bölgelerinden Doğu Türkistan bölgesi sessizliğe bürünmüş durumdadır. Kültürünü, dinini unutturmak için sistematik ve şiddetli bir şekilde yıllardır uygulanan baskı, Doğu Türkistan halkını sindirmiş durumdadır. Çin, yine tartışmalı bölgelerden, petrol ve doğalgaz rezervi açısından zengin, Pasifik ve Hint Okyanusları arasındaki Güney Çin Denizi'nde yaptığı suni adalar ile sahasını genişletip denizin büyük bir bölümünde hak iddia etmektedir. Bu durum Güney Çin Denizi'ne komşu ülkelerle Çin arasında sorun çıkmasına sebebiyet vermektedir. Çin'in doğusunda bulunan ve sınır komşusu olan Kuzey Kore'nin BM tarafından uygulanan yaptırımlarla küresel güçlerin sürekli müdahil olmaya çalıştığı bir alan olması Çin'i rahatsız eden durumlardandır.⁵

İngiltere sömürgesinin sona erdiği İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra bölgede İngiltere eliyle oluşturulan demografik yapı, sorunların ve istikrarsızlığın ana kaynağı olmaktadır. Myanmar'da Rohingya sorunu ve katliamı, Nepal'de Müslüman azınlığa yapılan baskılar, Hindistan ve Çin arasındaki tartışmalı sınır bölgeleri, Hindistan'daki Müslüman nüfusa yapılan hukuksuzluklar, Hindistan'a karşı bağımsızlık mücadelesi veren Keşmir bölgesi, Pakistan ve Hindistan arasında devam eden kimi zaman pasif kimi zaman aktif savaş,

---

⁴ http://en.ndrc.gov.cn/newsrelease/201503/t20150330_669367.html Erişim Tarihi: 12.09.2017

⁵ <http://aa.com.tr/tr/analiz-haber/guney-cin-denizi-nde-yeni-donem-/606775> Erişim Tarihi: 12.09.2017

Afganistan'da içeriden ve dışarıdan müdahalelerle devam ettirilen çatışmalar, İran'ın küresel güçler tarafından ambargoya tabi tutulması bölgedeki istikrarsızlığa örneklerdir. Kafkaslardaki sorunlu etnik ve dini yapılar, Türkiye'de terör ve Suriye sorunu, Gürcistan'da etnik yapılar, Ukrayna'da iç çatışma, Baltık Denizi'nde NATO'nun yerleşmesi ve Rusya ile alan hâkimiyeti kavgaları, yine Avrupa'nın ekonomik krizi, mülteci krizi ve özerk bölgelerin bağımsızlık tartışmaları, Modern İpek Yolu boyunca çatışma yaşanan ve yaşanabilecek başlıca alanlardır.

Kuzey Kore Sorunu

Son dönemde tekrardan ısıtılan Kore Sorununun Modern İpek Yolu Projesi ile ilişkili olduğu öne sürülebilir. Zira ABD tarafından, projenin mimarı olan Çin'in kısıtlanması ve diplomatik baskı altında tutulabilmesi ancak küresel çapta bilinen bir sorun üzerinden gerçekleşebilecektir. Bu açıdan Kore Sorunu dünyanın neredeyse tamamının Kuzey Kore karşısında yer aldığı bir sorundur ki Çin'in de üyesi olduğu BM Güvenlik Konseyi, büyük insani krizlerin yaşandığı Suriye konusunda görüş birliğine varıp bir karar alamazken Kuzey Kore'ye yaptırım uygulama ve mevcut yaptırımları artırma kararı alabilmiştir. Çin, Kore konusunda ABD ile ters düşmekten çekinmekte, projenin akamete uğramasının önüne geçmek için ABD safında yer almak zorun kalmaktadır.

Tarih boyunca Kore Yarımadası Çin ve Japonya'nın istilasına ve işgaline maruz kalmıştır. Çin'e açılmak Japonya için büyümenin ilk adımı olarak görülmüş, bu durum Kore Yarımadasının geçit olarak kullanılmasına sebep olmuştur. Son iki yüzyıldır küresel güçlerin işgalinden dolayı yaşadığı sosyal ve ekonomik buhran Kore'yi ikiye bölmüştür.

İkinci dünya savaşından sonra Japonya'nın ağır yenilgisiyle tek sömürgesi olan Kore Yarımadasında ABD ve Rusya destekli iki hükümet kurulmuştur. Yine bu güçlerin yönlendirmesiyle iç savaş baş göstermiş ve iç savaşa Rusya'yla beraber ABD de müdahil olmuştur. Çin Halk Cumhuriyetinin Kuzey Kore saflarına katılmasıyla savaşın seyri değişmiş, yıllar süren savaşta üstünlük sağlanamayınca barış görüşmeleri başlamıştır.⁶ İki Dünya Savaşı tecrübesi yaşayan ABD, Rusya ve Çin savaşı Kore Yarımadası dışına çıkarmamaya özen göstermiştir.

Üç büyük gücün Uzak Doğu'da çekişme alanı olan Kore Yarımadası, ABD tarafından Çin'in durdurulması ve kontrol edilmesi için gerekli görülmekte, Rusya ve Çin tarafından ise

---

⁶ <http://www.tarihiolaylar.com/tarihi-olaylar/kore-savasi-77> Erişim Tarihi: 12.09.2017

ABD'nin bölgede bir tehdit olduğu ve bölgeden çıkarılması gerektiği düşünülmektedir. Kore savaşında ABD tarafından kullanılan bombanın toplamı İkinci Dünya Savaşı'nda Japonya'ya karşı kullanılan bombadan çok daha fazladır. Savaşta Kore halkının %20'si hayatını kaybetmiştir.⁷ Günümüzde Kuzey Kore sorununun bir boyutu ABD'nin Güney'e ve Japonya'ya askeri olarak yerleşmesi ve Kuzey Kore tarafından tehdit olarak görülmesidir. ABD ise Kuzey Kore tehdidini ileri sürerek bölgeyi kontrol altında tutmak istemektedir. Güney Çin Denizi'nde Çin'in kontrolünü ve egemenliğini zayıflatmak için bölgedeki gücünü arttırmaktadır. Denizin, dünya ticaretinin 1/3'üne sahip ve enerji aktarımında ikinci geçiş noktası olması büyümek için enerjiye ihtiyaç duyan Çin için vazgeçilmezdir. Bölgedeki ülkeler, gerek Çin'le tarihi çekişmeleri gerekse Güney Çin Denizi üzerindeki haklarından dolayı ABD ile müttefik durumundadırlar ve ABD bu ülkeler üzerinden "çevreleme (containment)" stratejisi izlemeye çalışmaktadır.

Modern İpek Yolu ve Türkiye

Mayıs 2017'de Çin'de yapılan, 65 ülkeden katılımın olduğu "Kuşak ve Yol Forumu"na Türkiye'den Cumhurbaşkanı Erdoğan katıldı. Deneme sürüşleri aşamasındaki Bakü-Tiflis-Kars demiryolunu hayata geçirmeye hazırlanan Türkiye, projede politik olarak aktif olmaya çalışmaktadır. Projenin Türkiye açısından bir sonraki ayağını Kars-İstanbul hızlı treni oluşturmaktadır. Marmaray ve Yavuz Sultan Selim Köprüsü ile Türkiye üzerinden Avrupa'ya ulaştırılması düşünülen projenin Türkiye hattının tamamlanması ile "orta koridor" gerçekleştirilmiş olacaktır. Türkiye jeopolitik konumunun kendisine sağladığı Asya ve Avrupa arasında köprü olma görevini bu proje ile daha da görünür hâle getirecektir. Türkiye, proje için kurulan Asya Altyapı Yatırım Bankasına kurucu üye olarak katılmıştır.

---

⁷ <https://theintercept.com/2017/05/03/why-do-north-koreans-hate-us-one-reason-they-remember-the-korean-war/>
Erişim Tarihi: 12.09.2017

Türkiye kendi altyapısını oluşturmaya çalışırken Çin ile yaptığı ticaret açığı gün geçtikçe artmakta, ithalat ve ihracatın dengelenmesi oldukça zor görünmektedir. Türkiye 2016'da Çin'e 2.3 milyar dolar ihracat yaparken aynı dönemde Çin'den 25 milyar dolar ithalat yapmıştır. TÜİK verilerine göre 2013'ten bu yana ihracat azalırken ithalat aynı seviyelerde seyretmektedir.⁸ İthalat ve ihracat açığının fazla olması, Türkiye'nin rahatsız olduğu bir konudur fakat Çin'in sert ticaret politikaları dengeyi oluşturmaya izin vermemektedir. Bu durum Çin İpek Yolunun katılımcı ülkelere kısıtlı bir imkân sunacağı yorumlarına sebep olmaktadır.

Sonuç

Marshall Planından sonra en büyük ekonomik plan olan Modern İpek Yolu Projesi 65 ülkeyi yakından ilgilendirmekte ve proje, Deniz İpek Yolu ile devasa boyuta getirilmektedir. İngiltere'nin Çin'e bağlanması anlamına gelen proje 15 Avrupa ülkesini kapsamaktadır. Nisan ayında İngiltere'den Çin'e üç hafta süren ilk yük treni gönderilmiştir.⁹ İngiltere, sömürge döneminden kalma bağlantıları ve başta boğazlar olmak üzere stratejik noktalarda etkin olmasını sağlayacak araçları ile projenin en önemli aktörlerindedir ve ABD ile ilişkileri

⁸ <http://www.dw.com/tr/modern-ipek-yolu-projesi-beklentiler-ve-ku%C5%9Fkular/a-38832963>

Erişim Tarihi: 12.09.2017

⁹ <http://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-39553426> Erişim Tarihi: 12.09.2017

1946'da Winston Churchill'in ifade ettiği gibi "special relationship (özel ilişki)"¹⁰ bir durumdadır.

Modern İpek Yolu Projesi'nde ABD'nin dışarıda bırakılması ve dünyanın en güçlü ülkesi konumunda iken etkisiz hâle getirilmeye çalışılması, ABD tarafından kabul edilmeyecektir. Fakat bunun başta İngiltere olmak üzere proje kapsamındaki diğer ülkelerle ilişkilerine nasıl yansıtacağı henüz belirsizliğini korumaktadır. ABD, Modern İpek Yolu'nun küresel liderliğinin sonu olduğunu çok iyi bilmektedir. ABD'nin gerek Avrupa'da gerekse Orta Asya'da atacağı birtakım adımlarla projenin darbe alması, hayata geçirilmesinde aksamlar olması ve ABD'nin liderliğini uzatması anlamına gelmektedir.

11 Eylül'de ABD'de İkiz Kulelere yapılan saldırının ardından Orta Asya'da hedef haline getirilen Afganistan'ın güvenliğini sağlama görevi NATO'nun elindedir. Ağustos ayında ABD senatosu bölgeye yeni askeri güçler gönderme kararı almıştır.

Tarih boyunca önemli ticaret merkezlerine boğaz görevi alan Hayber Geçidi Afganistan'da bulunmaktadır ve Modern İpek Yolu'nun önemli geçitlerinden olan merkezî bir yerdir, fakat kaos ve savaşın merkezini de oluşturmaktadır. ABD'nin Afganistan'a yığılmak yapması aynı zamanda Çin ile proje kapsamında yakın ilişkide bulunan Pakistan'ı da hedef almaktadır. Bir Kuşak Bir Yol Projesinin önemli alt yapısı olan "Çin-Pakistan Ekonomi Koridoru" proje için Pakistan'ın önemini göstermektedir.

İkinci Dünya Savaşından bu yana bölgenin temel sorunları arasında olan Kuzey Kore, özellikle sorun olarak tutulmaya çalışılan bir devlettir. Çin ile Batı arasında tampon bölge görevi gören Kuzey Kore, ABD için Çin'in durdurulması, Çin için ise pasifik okyanusuna açılması anlamına gelmektedir. Güney Çin Denizi'nde tartışmalı bölgelerde hak iddia eden devletlerin çok olması, ABD'nin bölgeye müdahil olması, Çin için Kuzey Kore'yi alternatif durumuna getirmektedir. ABD'nin Japonya ve Güney Kore'de üslerini arttırma ve bölgeye yerleşmeye çalışması Kuzey Kore, Çin ve Rusya tarafından tehdit olarak görülmektedir.

Yüzyılın projesi olması sadece ticaretle sınırlandırılmaz. Küresel ve bölgesel güçlerin azami önem verdikleri projenin aileden topluma, ekonomiden siyasal hayata etkisini göstermesi ve bu hususların da süreç içerisinde projeye dâhil edilmesi ihtimal dâhilindedir.

Pekin'den Londra'ya kadar uzanacak bir demir yolu ağında lojistik merkezler kurulacak, bireyin ulaşmak istediği ürünler lojistik merkezlerde tedarik edilecek, sanal

---

¹⁰ <http://www.aljazeera.com/indepth/features/2017/02/uk-myth-special-relationship-170221082834995.html>
Erişim Tarihi: 12.09.2017

alışverişe altyapıyı oluşturmak için Bitcon ve Ethereum gibi sanal paralar refakat edecektir. Tamamen küreselcilerin kontrolünde olan sanal para, ülkelerin para birimini zamanla tedavülden kaldıracaktır. Lojistik merkezlerin işleyişinde güçlü devletler tarihten de alınacak tecrübe ile sorun teşkil etmektedir. Tarihi İpek Yolunda büyük krallıklar kazanç sağlamak için yolları ve ticaret merkezlerini ele geçirmiş ve yıllarca savaşmışlar, kimi zaman da yolları kapatmışlardır. Böyle bir durumun gerçekleşmemesi için kanton devletler, yerel yönetimler ve doğrudan demokrasi tarzı idareler kurulması söz konusudur. Güçlü devletlerin yerine küçük ve müdahale edilmesi kolay, sorunu yerinde çözülebilecek zayıf yapılar daha makul görüleceği için bu yönde adımlar atılması ihtimal dâhilindedir.

İpek yolu güvenliğini sadece ticaretle sınırlamak enerjiye ulaşımı tehlikeye atacaktır. Dünya devi olmaya aday bir devlet için enerjiye ulaşmamak üretimin durması anlamına gelmektedir. Güvenlik sağlanırken sadece ipek yolu güzergâhı değil, aynı zamanda enerji koridorlarını da güvenlik altına almak, sorunlu bölgeleri etkisiz hale getirmek için adımlar atılacaktır. Myanmar'da Rohingya bölgesinin ateşe verilmesi, Süveyş Kanalına kapı görevi gören Tiran ve Sanafir Adaların Suudi Arabistan'a devredilmesi, Bab'ül Mendeb boğazındaki problemleri etkisiz hale getirmek gibi...

Batı politikası kısa vadeli adımlar atarken Çin politikası ve ekonomik planlaması uzun vadeli hedefler benimsemektedir. Çin'in kalkınma planları 30-40 yıllık bir zaman dilimine yayılmaktadır. Devlet başkanı Xi'nin belirttiği gibi "Çin, orta halli refah toplumu inşası hedefine Çin Komünist Partisi'nin kuruluşunun 100. yılı olan 2021 yılında; müreffeh, güçlü, demokratik, medeni ve uyumlu sosyalist çağdaş ülke inşası hedefine de Yeni Çin Halk Cumhuriyeti'nin kuruluşunun 100. yılı olan 2049 yılında ulaşmayı" hedeflemektedir.¹¹

Bir Kuşak Bir Yol projesinde "kazan-kazan" politikasıyla yapılan propagandanın aksine bir durum Çin Hükümetinin ticaret politikalarında kendini göstermektedir. İhracattaki yumuşaklık ithalatta katılık olarak ortaya çıkmakta ve bu durum kuşak üzerinde olan devletlerin refah seviyesine katkı olarak değil aksine tamamen bağımlılık olarak görülmektedir.

---

¹¹ <http://www.academiachina.org/cinin-13-bes-yillik-kalkinma-plani-neleri-hedefliyor/> Erişim Tarihi: 12.09.2017